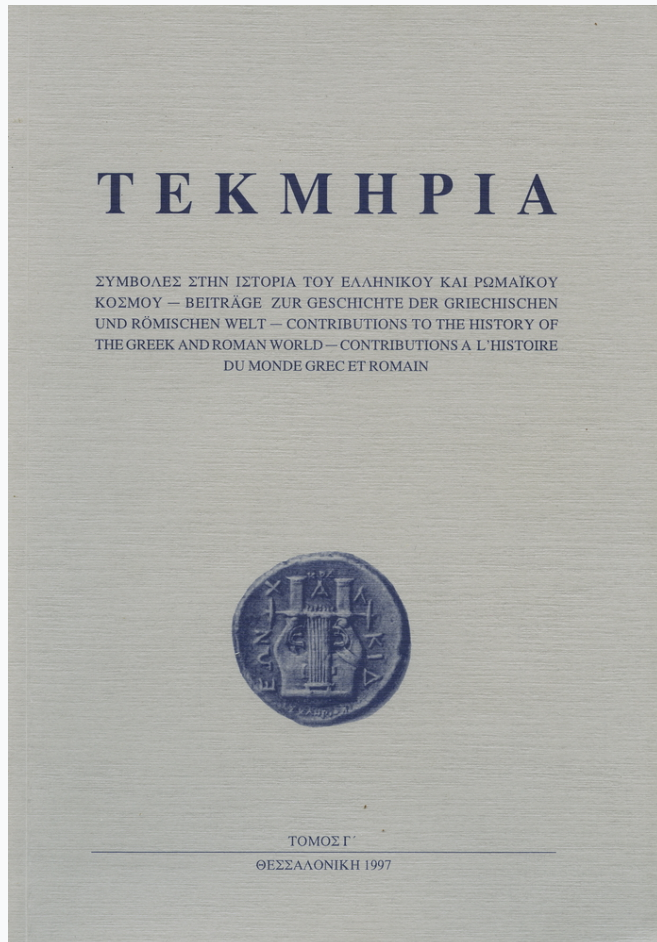


## Τεκμήρια

Τόμ. 3 (1997)



**Άφιέρωση στον Ποσειδώνα από Θράκα στην  
Άνατολική Μακεδονία**

*ΧΡ. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ*

doi: [10.12681/tekmeria.124](https://doi.org/10.12681/tekmeria.124)

### Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Χ. (1997). Άφιέρωση στον Ποσειδώνα από Θράκα στην Άνατολική Μακεδονία. *Τεκμήρια*, 3, 152–164.  
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.124>

X. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ ΑΠΟ ΘΡΑΚΑ  
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ο φιλόλογος και συγγραφέας από την Δράμα Γ. Χατζόπουλος εντόπισε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Δράμας ένα ενεπίγραφο αναθηματικό ανάγλυφο στον Ποσειδώνα και το παραχώρησε για δημοσίευση στο περιοδικό "Τεκμήρια".<sup>1</sup> Χάρης στο ενδιαφέρον του κ. Χατζόπουλου επανέρχεται στην δημοσιότητα ένα παλαιό εύρημα, το οποίο περιέπεσε στην λήθη, μολονότι είναι αρκετά σημαντικό. Αφενός η επιγραφή διασώζει μία άγνωστη έως τώρα κόμη, η οποία ανήκε κατά πάσα πιθανότητα στην χώρα της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλίππων. Αφετέρου η ανάθεση στον θεό Ποσειδώνα και ο τρόπος αυτοπροσδιορισμού του αναθέτη δείχνουν ότι ο μη έλληνας πληθυσμός της ενδοχώρας της ανατολικής Μακεδονίας είχε αφομοιώσει τον ελληνικό πολιτισμό.

Η προέλευση του αναγλύφου δεν είναι γνωστή. Είναι ένα τυχαίο εύρημα από την πόλη της Δράμας,<sup>2</sup> το οποίο αρχικά φυλασσόταν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και τώρα βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Δράμας με αριθμό καταλόγου Λ 186.

Ο Γ. Π. Οικονόμου παρουσίασε για πρώτη φορά το ανάγλυφο αυτό μαζί με άλλα ευρήματα από την συλλογή της Θεσσαλονίκης στο Αρχαιολογικό Δελτίο του έτους 1917 ως ακολούθως: *Αναθηματικόν ανάγλυφον εις Ποσειδῶνα ἐκ Δράμας. Παρίσταται ὁ θεὸς πατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλησίον πρῶρας πλοίου, στριζόμενος διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τριαίνης, κρατῶν δὲ ἐν δεξιᾷ δελφίνα. Κάτωθεν ἐπιγραφή Κυρίῳ Ποσειδῶνι κλπ (0.41 χ 0.26 χ 0.04 - Ἀριθμὸς εὗρ. 209).*<sup>3</sup>

---

1. Για την παραχώρηση της επιγραφής (με τις σχετικές σημειώσεις του) ευχαριστῶ τον κ. Γ. Χατζόπουλο από την θέση αυτή και η σύνταξη του περιοδικού (Ι. Τ.).

2. Βλ. για τὰ ἀρχαῖα εὗρηματα ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, Ὁ ἀρχαῖος οἰκισμὸς τῆς Δράμας καὶ τὸ ἱερὸ τοῦ Διονύσου, στὸ: Ἡ Δράμα καὶ ἡ περιοχὴ τῆς. Ἱστορία καὶ πολιτισμὸς. Πρακτικὰ ἐπιστημονικῆς συνάντησης, Δράμα 1992, 67 κέ.

3. Γ. Π. Οικονόμου, ΑΔ2, 1917, Παρ. 11. Ἡ παράσταση γυμνοῦ Ποσειδῶνα με δελφίνα καὶ τρίαίνα ἦταν διαδεδομένη κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα καὶ ἐμφανίζεται με ἀξιοσημείω-

Ἡ ἐπιγραφή (εἰκ. 1) στὴν πλήρη μορφή της ἔχει ὡς ἑξῆς (ὕψος γραμμῶν 1-1,3 ἐκ., διάστιχα 0,1-0,3 ἐκ.):

Κυρίῳ Ποσιδῶνι Μεστυπαίβης  
 Αὐλουζένεος Σκιαζερινὸς εὐ-  
 χὴν ἀνέθηκεν

Ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς γραφῆς καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν ἡ ἀνάθεση αὐτῆ χρονολογεῖται στοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Μὲ βάση τὰ ἐπιμέρους χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι δυνατὴ μία κατὰ προσέγγιση χρονολόγηση. Πρῶτον ἐμφανίζονται μόνον δύο συμπλέγματα γραμμῶν στὸν τρίτο στίχο (H+N, H+K). Δεύτερον συνυπάρχουν δύο ὁμάδες χαρακτηριστικῶν γραμμῶν. Ἡ μία ὁμάδα περιλαμβάνει τὰ στρογγυλὰ γράμματα Ε, C καὶ Ω. Ἡ δεύτερη ὁμάδα περιλαμβάνει τὸ ἰσοσκελὲς Π, τὸ Α καὶ τὸ Θ μὲ τὴν ὀριζόντια μεσαία γραμμὴ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς συμπλεγμάτων καὶ ἡ συνύπαρξη τῶν δύο αὐτῶν ὁμάδων χαρακτηριστικῶν γραμμῶν καθιστοῦν πιθανὴ τὴν χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς στὸν 1./2. αἰ. μ.Χ. Ἡ γραφή τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ τὴν Δράμα παρουσιάζει ὁμοιότητα μὲ τὴν γραφή ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν Δυτικὴ, Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 1. αἰ. μ.Χ. ἕως τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ 2. αἰ. μ.Χ., παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν γένει ἡ ἐξέλιξη τῆς γραφῆς στὶς περιοχὲς αὐτὲς παρουσιάζει τοπικὲς ἰδιομορφίες.

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ δευτέρου στίχου, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ λόγος παρακάτω, στηρίζεται κατ' ἀρχὴν στὴν ἀναγνώριση τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀφιέρωσης. Τὸ τυπικὸ εἶναι αὐτὸ τῆς ἀπλῆς ἀφιέρωσης: ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + ὄνομα ἀναθέτη + εὐχὴν ἀνέθηκεν. Οἱ ἀπλῆς ἀφιερώσεις ἀφοροῦσαν ἄμεσα τοὺς ἀναθέτες, διότι γίνονταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους γιὰ τὸ δικό τους καλὸ. Οἱ ἀφιερώσεις τοῦ τύπου "ὑπὲρ" γίνονταν ἀπὸ ἀναθέτες γιὰ τὸ καλὸ τρίτων (προσώπων ἢ πραγμάτων) καὶ ἔχουν τὸ ἀκόλουθο τυπικὸ: ὄνομα ἀναθέτη + ὑπὲρ μὲ γενικὴ + ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + εὐχὴν.<sup>4</sup> Αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο κύριοι τύποι ἀφιερώσεων. Καὶ οἱ δύο τύποι περιέχουν μία δοτικὴ πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέ-

τη συχνότητα κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Βλ. γιὰ τὴν διάδοση τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνα καὶ γιὰ τὸ θέμα τοῦ ἀναγλύφου E. Wüst, Poseidon, *REXXII* 1 (1953) 510 κέ.

4. Ὅπως π.χ. στὴν ἀφιέρωση *SEG XXXIV* 1293 (περιοχὴ Δορυλαίου Φρυγίας), στ. 2-

ρεται τὸ ὄνομα τῆς θεότητας. Σὲ καμία περίπτωση δὲν περιέχουν δοτική πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέρεται τὸ τρίτο πρόσωπο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἀναθέτης κάνει τὴν ἀφιέρωση. Οἱ περιπτώσεις στὶς ὁποῖες τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐκφέρεται σὲ αἰτιατική, εἶναι διαφορετικές.<sup>5</sup> Κατὰ συνέπεια τὸ κύριο μέρος τῆς ἀφιέρωσης στὸν Ποσειδῶνα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὸν θεὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναθέτη.

Ἡ θεὸς προσφωνεῖται ὡς "Κύριος Ποσιδῶν".<sup>6</sup> Ἡ ἐπίκληση "Κύριος" χρησιμοποιεῖται συχνὰ γιὰ διάφορες ἑλληνικὲς θεότητες κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ, ἂν καὶ διάχυτο, εἶναι χαρακτηριστικὸ περιοχῶν, στὶς ὁποῖες εἶχε εἰσχωρήσει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Μαρτυρεῖται σὲ πολλὰ ἀφιέρωσεις ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Θράκης βορείως τῆς Ροδόπης, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀφιέρωσεις ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο.<sup>7</sup> Ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης ἡ ἐπίκληση "Κύριος" συνοδεύει τὶς θεότητες Ἀπόλλωνα, Ἄρη, Ἄρτεμη, Ἀφροδίτη, Δία, Διόνυσο, Ἐρμῆ, Ἥρα, Ἥρακλῆ, τὶς Νύμφες,<sup>8</sup> ἀλλὰ κυρίως τὸν θεράποντα θεὸ Ἀσκληπιό.<sup>9</sup> Στὴν συντρι-

9: Νέστορ Λυσιμάχου ὑπὲρ τέκνων καὶ τῶν ἰδίων πάντων Μητροί ἰ ἀπὸ σπηλείου εὐχὴν.

5. Ὅπως π.χ. ἡ ἀφιέρωση *SEGXXXII* 475 (Λεβάδεια), στ. 9-12: τὸν θεὸν Διόνυσον τῷ κοινῷ τῶν λατόμων. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀνατίθεται ἀγάλμα τοῦ Διονύσου γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κοινῷ τῶν λατόμων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἀναγράφεται σὲ αἰτιατική. Βλ. ὁμως τὴν ἀνάθεση *IGSK* Bd. 9: Nikaia. Teil I, hrsg. von S. Şahin, Bonn 1979, ἀρ. 34, στ. 2-3: Διὶ Λιδαίῳ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἰ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν.

6. Βλ. γιὰ τὴν γραφὴ Ποσιδῶν E. Wüst, *RE* XXII 1, 449.

7. Παραδείγματος χάριν: *SEG* XXXVIII 1562 (Ἡλιόπολις Συρίας): Ἐρμῆ Κυρίῳ. *SEG* XXXVIII 1652 (Γέρασα Κοίλης Συρίας): "τῆ Κυρία Οὐρανία Ἀρτέμιδι. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ Γέρασα προέρχεται ἡ χαρακτηριστικὴ ἀφιέρωση "τῆ Κυρία Πατρίδι" (*SEG* XXXVIII 1654). *SEG* XXIX 1637: Κύριος Νειλάμμων (Αἴγυπτος).

8. Παραδείγματος χάριν: Ἀπόλλων: *IGBulg* III 1, 1113 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *SEG* XXX 664 (Αὐγούστα Τραϊανῆ). *IGBulg* III 2, 1809 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). Ἄρης: *SEG* XXXVII 610. Ἄρτεμις: *IGBulg* IV 2113 (περιοχὴ Παυταλίας). Διόνυσος: *IGBulg* IV 2026 (περιοχὴ Σερδικῆς). Ζεὺς: *IGBulg* IV 2043 (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἥρα: *IGBulg* IV 2044 (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἥρακλῆς: *IGBulg* III 2, 1829 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). *IGBulg* IV 2069 (Παυταλία). Νύμφες: *IGBulg* IV 2148 (περιοχὴ Παυταλίας). *IGBulg* IV 2230 (περιοχὴ Παυταλίας): Κυρίους Διί, Ἥρα, Ἐρμῆ, Ἥρακλῆ, Διονύσω, Ἀφροδίτῃ.

9. Παραδείγματος χάριν: *SEG* XXX 716-720, 722-723, 725, 732, 736-737, 742-744, 752, 761, 775, κ.ά. (Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ: Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀφιέρωσεις προέρχονται ἀπὸ ἓνα ἱερό τοῦ ἥρωος Ἰππέως στὴν Σερδική). *IGBulg* III 1, 935 (Φιλιπποπόλις): Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ κὲ Ὑγείᾳ. *IGBulg* IV 2059 (Παυταλία: Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία).

πτική τους πλειοψηφία οί ἀναθέτες αὐτῶν τῶν ἀφιερώσεων στὶς ἑλληνικὲς θεότητες, οἱ ὁποῖες συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἐπίκληση "Κύριος", εἶναι Θραῖκες. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ἐπίκληση "Κύριος" δὲν ἐμφανίζεται συχνὰ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης, οἱ ὁποῖες κατέχονταν ἀπὸ τὶς ἐκεῖ εὐρισκόμενες ἑλληνικὲς πόλεις. Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας (Νευροκόπι) προέρχεται μία ἀφιέρωση στὸν Πλούτωνα.<sup>10</sup>

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα καὶ στὴν ἐπίκληση "Κύριος Ποσειδῶν" παρατηρεῖται τὸ ἐξῆς ἀξιοσημείωτο. Ἀφενὸς ἦταν ἀσυνήθης ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα στὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης, μὲ ἐξαίρεση φυσικὰ τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ δυτικοῦ Εὐξείνου Πόντου.<sup>11</sup> Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι εὐεξηγήτο, διότι οἱ Θραῖκες δὲν εἶχαν σχέση μὲ τὴν θάλασσα ἐκ παραδόσεως. Ἀφετέρου ἡ ἐπίκληση "Κύριος" γιὰ τὸν Ποσειδῶνα εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνια. Δὲν γνωρίζω ἄλλες περιπτώσεις. Ἐξ' αὐτοῦ συνάγεται ὅτι ὁ ἀναθέτης τῆς ἀφιέρωσης αὐτῆς στὸν Ποσειδῶνα, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, φέρει ἐπιχώρια ὀνόματα, προερχόταν μὲν ἀπὸ τὸν μὴ ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς ἐνδοχώρας τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ εἶχε υἰοθετήσει τὸν ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη εἶναι Μεστυπαίβης, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Αὐλού-ζενις. Καὶ τὰ δύο ὀνόματα εἶναι ἐπιχώρια. Καὶ τὰ δύο συνθετικὰ τοῦ ὀνόματος Μεστυπαίβης, δηλαδὴ Μέστυς καὶ Παίβης, μαρτυροῦνται συχνὰ. Τὸ ὄνομα Μέστυς ἢ μὲ παραλλαγές στὴν μορφή του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται στὴν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στὴν χώρα τῶν Φιλίππων,<sup>12</sup> στὴν Θάσο,<sup>13</sup> στὴν Στύβερα.<sup>14</sup> Περισσότερο ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος Μέστος θυμίζει τὴν παραγωγή τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Τὸ ὄνομα αὐτὸ μὲ τὴν μορφή Νέστις μαρτυρεῖται στὴν Θάσο καὶ στὰ Ἄβδηρα,<sup>15</sup> στὴν Θάσο μαρτυρεῖται ἐπίσης ὡς σύνθετο, καὶ μὲ τὴν μορφή Νέστος μαρτυρεῖται στὴν Νά-

10. *SEG* XXX 589 (= *IGBulg* IV 2343): Κυρίῳ Πλούτωνι.

11. Βλ. π.χ. *IGBulg* I 67 ("Ὀδησός).

12. P. Collart, *Philippes. Ville de Macédoine* (École Française d' Athènes, Fasc. V), Paris 1937, 298 (Μέστος, Μέστα). *SEG* XXX 590, 594, 599, 609, 610, XXXVIII 668 (Μέστος).

13. P. M. Fraser/E. Matthews (Ed.), *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. I: The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica, Oxford 1987, λ. Μέστις, Μέστος, Μεστούζελμος.

14. *SEG* XXXVIII 679, στ. 63, 680, στ. 56/57 (Μέστυς).

15. Βλ. L. Robert, *Les inscriptions de Thessalonique*, *RPh* 48, 1974, 206 καὶ σημ. 165 (= *Opera Minora Selecta* V, Amsterdam 1989, 293).

ξο<sup>16</sup> καὶ στὴν Ἀθήνα.<sup>17</sup> Τὸ ὄνομα Παίβης ἢ μὲ παραλλαγές στὴν μορφὴ του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται ἐπίσης στὴν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.<sup>18</sup> Τὸ σύνθετο ὄνομα Μεστυπαίβης δὲν μαρτυρεῖται τόσο συχνά.<sup>19</sup> Πολὺ συχνά παραδίδεται τὸ ὄνομα Αὐλούζενις. Μαρτυρεῖται σὲ ἐπιγραφές ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ βορείου Εὐξείνου Πόντου, ἀπὸ τὸν δυτικὸ Εὐξείνο Πόντο καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης.<sup>20</sup> Τὰ ὀνόματα Μεστυπαίβης καὶ Αὐλούζενις κατατάσσονται στὰ θρακικὰ ὀνόματα.

Ἡ λέξη Σκιαζερινός, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ, εἶναι τὸ ἐθνικὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη, δηλώνει δηλαδὴ τὸν τόπο προέλευσής του, διότι ἀκολουθεῖ τρίτο στὴν σειρὰ μετὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρώνυμο. Ἡ λέξη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δηλώνει κάτι ἄλλο. Τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ συνιστοῦσαν τὴν ταυτότητα ἑνὸς προσώπου. Ἡ δήλωση τῆς ταυτότητας τοῦ προσώπου μὲ βάση τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ ἦταν ἐλληνικὴ συνήθεια. Ἐπομένως καὶ ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τοῦ ἀναθέτη ἀποκαλύπτει ὅτι αὐτὸς ζοῦσε σὲ ἐλληνικὸ περιβάλλον καὶ εἶχε ἐλληνικὲς συνήθειες. Μάλιστα ἡ συνήθεια τῆς αὐτοπαρουσίασης μὲ τὰ τρία ὀνόματα εἶχε εἰσχωρήσει στὴν ἐνδοχώρα τῆς Θράκης μὲ φορεῖς τῆς ἰδρυθεῖσες ἐκεῖ ἐλληνικὲς πόλεις καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐνίοτε καὶ οἱ Θραῖκες.<sup>21</sup>

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ, Σκια-, εἶναι ἐλληνικὴ λέξη. Ἡ λέξη "σκια" σημαίνει με-

16. Greek Personal Names I, λ. Νέστις, Νεστογένης, Νεστοκλῆς, Νεστοκράτης, Νεστόπυρις (Θάσος), Νέστος (Νάξος).

17. M. J. Osborne/S. G. Byrne, *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. II: Attica, Oxford 1994, λ. Νέστος. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ ἀναφέρεται μαζί μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας στὴν ἐπιγραφὴ IG II<sup>2</sup> 2332, στ. 106-109: Ὁ πατέρας ὀνομάζεται Σόφων Ἀναγυράσιος, ἡ μητέρα Νικόπολις καὶ τὰ παιδιά Δημοφῶν καὶ Νέστος.

18. P. Collart, *Philippes*, 297 (Ἀλιουπάβης), 298 (Paibes, Παιβίλας, Zipaibes, Ζιπαίβης). SEG XXX 590, 596 (Παίβης). Γιὰ τὸ ὄνομα Παίβης βλ. καὶ L. Robert, *Les inscriptions grecques de Bulgarie*, *RPh* 33, 1959, 229, σημ. 5 (=OMSV 259). Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ ὄνομα Παιβῶ: SEG XL 1585.

19. *IG Bulg* II 751 a (περιοχὴ μεταξὺ Νικοπόλεως πρὸς Ἴστρω καὶ Μαρκιανοπόλεως). Ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχὴ εἶναι γνωστὸ καὶ τὸ ὄνομα Μονκαπαίβης (αὐτ. ἀρ. 754).

20. *IOSPE* II 136 (Παντικάπειον). *SEG* XXXVII 652 (Κιμμέριος Βόσπορος). *SEG* XXIV 998, 1011, 1012· XL 594 (Ὀδησσός). *IG Bulg* I 374 (Ἀγχιάλος), 402 (Ἀπολλωνία). *IG Bulg* II 830, 846 (Μαρκιανόπολις). *IG Bulg* III 1, 1090, 1218, 1404, 1529 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG Bulg* III 2, 1598, 1599, 1670, 1690, 1703 (Αὐγούστα Τραϊανὴ καὶ ἡ περιοχὴ τῆς), 1806, 1832 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως).

21. *IG Bulg* III, 1, 1341 (Τατάζια Ἐπτέλου Βουρδαπηνός· περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG*

ταξύ άλλων και "σκιερή τοποθεσία". Σκιάς ονομαζόταν ὅ,τι προκαλοῦσε σκιά, ὅπως ἡ κληματαριά, ἓνα θολωτὸ στέγασμα ἢ ἓνα θολωτὸ οἰκοδόμημα, ὅπως ἡ Θόλος (πρυτανεῖον) στὴν Ἀθήνα<sup>22</sup> ἢ τὸ οἶκημα στὸ ὁποῖο συνεδρίαζε ἡ Ἀπέλλα στὴν Σπάρτη.<sup>23</sup> Στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου οἱ Σκιάδες, στέγαστρα κληματαριάς, ἀντικαθιστοῦσαν τὰ σπήλαια (ἄντρα), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἢ δίπλα στὰ ὁποῖα γίνονταν οἱ γιορτές τοῦ Διονύσου, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν σπήλαια.<sup>24</sup> Ἄν ὁ Ἀπόλλων Σκιαστὴς στὴν Σπάρτη<sup>25</sup> συνδεόταν μὲ τὴν γιορτὴ τῶν Καρνείων, στὴν ὁποία ἀναπαρίσταναν στρατιωτικὲς σκηνές,<sup>26</sup> δὲν εἶναι βέβαιο. Ἡ θεὰ Ἄρτεμις φέρει προσδιορισμοὺς, οἱ ὁποῖοι παράγονται ἀπὸ τοπωνύμια. Ἀπὸ τὶς Φερέες τῆς Θεσσαλίας εἶναι γνωστὴ μία ἀφιέρωση, στὴν ὁποία ἡ θεὰ προσδιορίζεται ὡς "Ἄρτεμις ἡ ἐν Σκιᾷ".<sup>27</sup> Στὴν Ἀρκαδία ὑπῆρχε ἓνας τόπος σὲ ἀπόσταση 13 σταδίων ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολη, ὁ ὁποῖος ονομαζόταν "Σκιάς", τὸ ἔθνικὸ "Σκιάτης", καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος. Στὴν Εὐβοία ὑπῆρχε ἓνα πολίχνιον "Σκιά", τὸ ἔθνικὸ "Σκιεύς".<sup>28</sup> Ἐπειδὴ τὸ ἔθνικὸ Σκιάζε-ρηνὸς παράγεται ἀπὸ τοπωνύμιο, τὸ πρῶτο συνθετικὸ, Σκία-, πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ τοπωνύμια ποὺ ἀναφέρθηκαν καὶ ὄχι πρὸς τὰ θολωτὰ στέγαστρα. Ἀποδίδει δηλαδὴ ἓναν τόπο μὲ τὰ ἀνάλογα φυσικὰ χαρακτηριστικά.

*Bulg III 2, 1811* (Σουντους Γενικέλου Γενπασηνός· περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). *IG Bulg IV 2230* (Βεῖθυσ Πυρούλου Σηκινηνός· περιοχὴ Παυταλίας).

**22.** Ἡσυχ. λ. Σκιάς· ἡ ἀναδενδράς· καὶ σκηνὴ ὠροφωμένη· καὶ τὸ θολῶδες σκιάδ(ε)ιον, ἐν ᾧ ὁ Διόνυσος κάθηται· καὶ τὸ πρυτανεῖον· καὶ κλάδοι εὐμεγέθεις σκιάδες λέγονται. Σουῖδ. λ. Σκιάς· ἀναδενδράς· σημαίνει δὲ καὶ τὴν παρὰ Ἀθηναίους λεγομένην θόλον. Πρβλ. B. D. Meritt/J. S. Traill, *The Athenian Agora*, Vol. XV: Inscriptions. The Athenians Councillors, Princeton 1974, ἀρ. 284, 287, 311, 312: Στοὺς καταλόγους τῶν πρυτάνεων μετὰ τὸ 86 π.Χ. ἐμφανίζεται μετὰ τῶν τίτλων τῶν ἀεισίων ὁ "λειτουργὸς ἐπὶ τὴν Σκιάδα/ἐπὶ Σκιάδος".

**23.** Πaus. 3, 12, 10.

**24.** Βλ. γιὰ τὰ σπήλαια καὶ τὶς σκιάδες στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου R. Merkelbach, *Die Hirten des Dionysos. Die Dionysos-Mysterien der römischen Kaiserzeit und der bukolische Roman des Longus*, Stuttgart 1988, 63 κέ., 67.

**25.** Λυκόφρων, Ἀλεξάνδρα, 562: ὁ Σκιαστὴς Ὀρχιεὺς Τελφούσιος. Σχόλ. στ. 562: Σκιαστὴς καὶ Ὀρχιεὺς ὁ Ἀπόλλων παρὰ Λάκωσι Τελφούσιος δὲ παρὰ Βοιωτοῖς.

**26.** Höfer, *Skiastes* (Σκιαστὴς), *Roscher-Lexikon der griechischen und römischen Mythologie IV* (1909-1915) 993.

**27.** *IG IX 2, 417*: Κυθερία ἀνέθεικε Τὰρτάμιδι τᾶ ἐν Σκιᾷ δῶρον.

**28.** Πaus. 8, 35, 5: τρισὶ δὲ ἀπὸ Μεγάλης πόλεως ἀπαιτέρω σταδίοις καὶ δέκα Σκιάς τε καλούμενον χωρίον καὶ Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος ἐρείπια ἐστὶν ἱεροῦ· ποιῆσαι δὲ αὐτὸ ἐλέγετο Ἀριστόδημος ὁ τυραννήσας. Στέφ. Βυζ. λ. Σκιάς· χώρα Ἀρκαδίας, καὶ Σκιάτης τὸ ἔθνικόν, ὡς Λευκάς Λευκάτης, ἐστὶ δὲ καὶ Σκιά πολίχνιον Εὐβοίας, οὗ τὸ ἔθνικόν Σκιεύς. Βλ. καὶ Geyer, *Σκιάς*, *RE III A 1* (1927) 518.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, -ζερινός, εἶναι δύσκολη. Γιὰ τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Θράκη παραδίδονται ὀρισμένες λέξεις, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παρόμοιες, γι' αὐτὸ καὶ ἔχουν θεωρηθεῖ συγγενικῆς.<sup>29</sup> Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἡ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πόλης τῆς Θράκης μὲ τὸ ὄνομα "Ζειρηνία", τὸ ἐθνικὸ "Ζειρηνιάτης".<sup>30</sup> Ἡ πόλις αὐτὴ δὲν ταυτίζεται. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ διατύπωση "πόλις Θράκης" εἶναι ἀσαφῆς γεωγραφικὸς προσδιορισμὸς, διότι ἀκόμη καὶ στὸν 4 αἰ. π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι προσδιόριζαν γεωγραφικὰ τὸ βόρειο Αἰγαῖο ὡς Θράκη. Ἐπίσης τὸ ἐθνικὸ ὄνομα δείχνει, μάλιστα καθὼς παραδίδεται ἀπὸ τὴν Κλασσικὴ Ἐποχὴ, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἑλληνικὴ πόλη. Ἦδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλης, Ζειρηνία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενο ἐθνικὸ ὄνομα, Ζειρηνιάτης, εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα.<sup>31</sup> Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἐπίσης τὸ ὄνομα ἔθνους τῆς Θράκης, "Ζηράνιοι", οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν σὲ μία περιοχὴ, ἡ ὁποία ὀνομαζόταν κατὰ τὸν Ἐφορο "Ζηρανία".<sup>32</sup> Τέλος μία γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου ἀποδίδει τὸ προσηγορικὸ "Ζειρήν(η)"<sup>33</sup> στὴν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης στὴν Μακεδονία.<sup>34</sup> Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ προσηγορικὸ "Ζειρήν(η)" δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθεῖ λόγῳ τῆς μορφολογίας του μὲ τὸ προσηγορικὸ "Ζηρύνθιος",<sup>35</sup> ἀλλὰ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλης Ζειρηνία, ἂν καὶ ἡ ἔτυμολογία εἶναι ἀσαφῆς.<sup>36</sup> Σ' αὐτὴν τὴν ομάδα λέξεων πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ τοπωνύμιον "Ζερεία", τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τῆς Ἀθήνας τοῦ 5ου αἰ. Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ δὲν ταυτίζεται.<sup>37</sup>

29. Βλ. π.χ. K. J. Beloch, *Griechische Geschichte I*<sup>2</sup> 2, Berlin/Leipzig 1926, 53.

30. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειρηνία· πόλις Θράκης, Θεόπομπος Φιλίππικῶν γ' (*FGrHist* 115, ἀπ. 44), τὸ ἐθνικὸν Ζειρηνιάτης, ὡς Κυδωνιάτης.

31. Ὅτι τὸ ὄνομα Ζειρηνία εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὸ ὄνομα, ἔχει ὑποστηρίξει ὁ J. N. Kalléris, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954, 180.

32. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειράνιοι· ἔθνος Θράκης, Θεόπομπος εἰκοστῶ πέμπτῳ (*FGrHist* 115, ἀπ. 214) καὶ Ζηρανία ἐπὶ τῆς χώρας, Ἐφορος εἰκοστῶ ἑβδόμῳ (*FGrHist* 70, ἀπ. 88).

33. Γιὰ τὴν ἀνάγνωση "Ζειρήνη" ἢ "Ζειρήν" βλ. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens I*, 180, σμ. 3.

34. Ἡσύχ. λ. Ζειρήν(η)· Ἀφροδίτη ἐν Μακεδονία.

35. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens II*, Athènes 1976, 541: Ἀποσυνδέει τὰ δύο ἐπίθετα τῆς Ἀφροδίτης "Ζειρήν(η)" καὶ "Ζηρυνθία".

36. Βλ. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens I, 179-180*: Ἐρμηνεύει τὸ ἐπίθετον Ζειρήνη ἢ Ζειρήν ὡς συγγενικὸ μὲ τίς λέξεις ζειρά, σειρή, σειρήν, Ζειρήν. Ἐπίσης ἐρμηνεύει τὸ γράμμα Ζ σὲ νομίσματα τῆς Οὐρανούπολης ὡς "Ζειρήν" = Σειρήν (180, σμ. 5). Θεωρεῖ ὅτι ἡ Ζειρηνία ἦταν πιθανὸν ἴδρυση τοῦ Φιλίππου Β' ἢ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σὲ θρακικὸ ἔδαφος, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη "Ζειρήν(η)", τὴν λατρεία τῆς

Μία άλλη ομάδα λέξεων είναι "Ζήρυνθον", "Ζηρύνθιος", "Ζηρυνθία", οι οποίες είναι επίσης μορφολογικά ελληνικές λέξεις. Από την γραμματεία της Έλληνιστικής εποχής είναι γνωστό το "Ζήρυνθον άντρον" της Έκάτης στην Θράκη.<sup>38</sup> Ο Λίβιος πληροφορεί για την ύπαρξη ενός ιεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στα ἄκρα τῆς ὑπαίθρου χώρας τῆς Αἴνου. Τὸ ἱερὸ αὐτὸ τὸ ἀποκαλοῦσαν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς "Zerynthium templum".<sup>39</sup> Στὴν λεξικογραφικὴ παράδοση ἀναφέρεται τὸ προσηγορικὸ "Ζηρυνθία" γιὰ τὴν Ἀφροδίτη, καθὼς καὶ ἡ ὑπαρξη στὴν Σαμοθράκη ἐνὸς άντρον, τὸ ὁποῖο ὀνομαζόταν "Ζηρύνθιον" ἢ "Ζήρινθον" καὶ στὸ ὁποῖο συνηθίζοταν ἡ θυσία κυνῶν. Δὲν ἀναφέρεται ὁ τόπος λατρείας τῆς Ἀφροδίτης Ζηρυνθίας. Ἐπίσης τὸ άντρο αὐτὸ τῆς Σαμοθράκης δὲν συνδέεται μὲ τὴν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης.<sup>40</sup> Ἐκτὸς αὐτῶν παραδίδεται τὸ ὄνομα "Ζήρυνθος" ὡς ὄνομα πόλης καὶ άντρον τῆς Ἐκάτης στὴν Θράκη καὶ τὸ ἔθνικὸ "Ζηρύνθιος".<sup>41</sup> Ὑπάρχει μία σύγχυση στὴν παράδοση αὐτῶν τῶν λέξεων. Ἐπίσης ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στὴν χώρα τῆς Αἴνου καὶ τοῦ σπηλαίου στὴν Σαμοθράκη, οἱ ἄλλες ἀναφορὲς δὲν συνοδεύονται ἀπὸ συγκεκριμένο τοπικὸ προσδιορισμὸ. Ὡστόσο οἱ συγκεκριμένοι τοπικοὶ προσδιορισμοὶ δείχνουν ὅτι οἱ ἀναφορὲς στὴν Θράκη περιορίζονται στὴν περιοχὴ νοτίως τῆς Ροδόπης καὶ δυτικὰ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου.

Ἐπειδὴ οἱ ἀνωτέρω λέξεις ἔχουν διαφορετικὴ μορφολογία καὶ ἡ ἔτυμολογία τους εἶναι ἄγνωστη, δύσκολα ἀποδεικνύεται ἡ ταυτοσημία τους. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶναι παρακινδυνευμένο νὰ θεωρηθοῦν συγγενικά μὲ τὶς ἀνωτέρω λέξεις

---

ὁποίας μετέφεραν οἱ ἄποικοι ἀπὸ τὴν Μακεδονία.

37. B. D. Meritt/H. T. Wade-Gery/M. F. McGregor, *The Athenian Tribute Lists I*, Cambridge, Mass. 1939, 488: Τὸ ὄνομα Ζερεία μπορεῖ νὰ γραφεῖ καὶ Ζηρεία ἢ Ζειρεία. Ἐπίσης ὁ Διόδωρος (16, 52, 9) ἀναφέρει ὅτι ὁ Φίλιππος Β΄ κατέστρεψε στὴν Χαλκιδικὴ ἕνα φρούριο, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου παραδίδεται στὰ χειρόγραφα μὲ διαφορετικὴ μορφή: Ζειρά, Ζειρα, Γείραν, Γείραν.

38. Λυκ. Ἀλεξ. 77: Ζήρυνθον άντρον τῆς κυνοσαγοῦς θεᾶς. Σχόλ. στ. 77: Ζήρυνθος άντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη.

39. Liv. 38, 41, 4: Eo die ad Hebrum flumen perventum est. Inde Ainiurum fines praeter Apollinis Zerynthium quem vocant incolae templum superant.

40. Σουῖδ. λ. Ζηρυνθία· ἡ Ἀφροδίτη. καὶ Ζηρύνθιον. καὶ Ζήρινθον άντρον, ἐν ᾧ τοὺς κύνας ἔθνον. Αὐτ. λ. Σαμοθράκη· ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια καὶ τὰ τῆς Ἐκάτης καὶ τὸ Ζήρινθον άντρον, ἢ κύνας ἔθνον. Ἐτυμ. Μ. λ. Ζηρυνθία· Ἀφροδίτη ἐν Θράκη. Ζήρυνθον γὰρ άντρον ἐν Θράκη. Οὐ γὰρ μόνον Ἄρεως ἱερά ἐστιν Θράκη, ἀλλὰ καὶ Ἀφροδίτης. Λυκόφρων.

41. Στέφ. Βυζ. λ. Ζήρυνθος· πόλις καὶ άντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη. Λυκόφρων "Ζήρυνθον άντρον τῆς κυνοσαγοῦς [θεᾶς]". ὁ πολίτης Ζηρύνθιος καὶ Ζηρυνθιάς.

τὰ προσωνύμια τοῦ Ἀπόλλωνος "Ζερδηνός" ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Αὐγούστης Τραϊανῆς<sup>42</sup> καὶ "Δηρηνός" ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα.<sup>43</sup>

Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ ἔθνικοῦ ὀνόματος Σκιαζερηνός προϋποθέτει ἓνα ἀντίστοιχο τοπωνύμιο, ἢ μορφή τοῦ ὁποῦοιου δὲν παραδίδεται. Εἶναι ὡστόσο σαφές, ὅτι τὸ ἔθνωνύμιο Σκιαζερηνός ἐντάσσεται ὁμαλὰ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι ἑλληνικὴ λέξη. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ προσεγγίζει μίαι οἰκεία γιὰ τὸν χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης βορείως τοῦ Αἰγαίου ὀνοματολογία. Τὰ ἐπίθετα μὲ τὴν κατάληξη -ητός παράγονται ἀπὸ ὀνόματα τόπων καὶ ἔχουν διπλῆ σημασία καὶ χρῆση. Ἄφενός εἶναι ἔθνωνύμια καὶ δηλώνουν τοὺς κατοίκους τῶν ἀντιστοίχων κωμῶν καὶ ἀφετέρου εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα τοπικῶν θεοτήτων. Τέτοια ἔθνωνύμια καὶ προσωνύμια θεοτήτων μαρτυροῦνται πάρα πολὺ συχνὰ στὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης<sup>44</sup> καὶ στὴν Μ. Ἀσία,<sup>45</sup> σὲ περιοχὲς δηλαδὴ στίς ὁποῖες ἡ ἱστορικὴ μορφή κατοίκησης καὶ ὀργάνωσης τῆς ζωῆς ἦταν ἡ κώμη καὶ ὄχι ἡ πόλις. Ἀντίθετα τὰ ἑλληνικὰ ἔθνωνύμια καὶ προσωνύμια θεῶν σὲ -ητός εἶναι συγκριτικὰ λίγα.<sup>46</sup>

Στὴν περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου ἐμφανίζονται ἔθνικὰ ὀνόματα σὲ -ητός, παραγόμενα ἀπὸ τοπωνύμια κωμῶν, κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἡ πλειοψηφία αὐτῶν ἀνήκει στὴν χώρα

42. *IGBulg* III 2, 1742.

43. Ἡ ἐπίκληση "[Δη]ρηνὸν Ἀπόλλωνα" στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου παιᾶνα τοῦ Πινδάρου γιὰ τοὺς Ἀβδηρίτες βεβαιώνεται ἀπὸ τὸ χωρίο *Λυκ. Ἀλεξ.* 440: αὐτοκτόνοις σφαγαῖς Δηραίνου κύνες. *Σχόλ.* στ. 440: αὐτοκτόνοις· Δήραινος τόπος οὕτω καλούμενος ἐν Ἀβδηρίοις, ἔνθα Δηραίνου | Ἀπόλλωνος | ἱερὸν ἔστιν, οὗ μνημονεῦει Πίνδαρος ἐν Παιᾶσι. Δηραίνου οὖν κύνες οἶον | Ἀπόλλωνος θρέμματα | τουτέστιν οἱ μάντις.

44. Παραδείγματος χάριν: *IGBulg* III 1, 1338 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· Νύμφαι Βουρδαπηναί), 1445 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· κωμηταὶ Πιλινζηνοί). *IGBulg* III 2, 1742 (περιοχὴ Αὐγούστης Τραϊανῆς· Ἀπόλλων Ζερδηνός), 1804 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως· Ἀπόλλων Σταρασκηνός). *IGBulg* IV 1930 (Σερδική· Ἀπόλλων Ζελαηνός). *SEG* XXX 720 (Σερδική· Ἀσκληπιὸς Κιλαδηνός), 2117 (Παυταλία· Ἥρα Βναιπαρηνή), 2216 (περιοχὴ Παυταλίας· Βολβαβρινηοὶ κωμηταί).

45. Παραδείγματος χάριν: Βιθυνία: *IGSK* Bd. 39: Die Inschriften von Prusa ad Olympum, Teil I, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1991, ἀρ. 22, στ. 8-9 (ἡ Δαγουτηνῶν χώρα), ἀρ. 40 (Ἀπόλλων Λιφιοτηνός). *IGSK* Bd 10, 1. Nikaia. Teil II 1, hrsg. von S. Şahin, Bonn 1981, ἀρ. 1030 (Ἀπόλλων Ἀκρεληνός), ἀρ. 1110 (Ζεὺς Διμενηνός), ἀρ. 1201 (κώμη Ὀκαηνῶν). Λυδία: *SEG* XXVIII 902, στ. 6-7 (Ἀπόλλωνι Τιλληνώι καὶ | Λαναδηνώι καὶ Ποζηνώι). *SEG* XXXIV 1214 (θεοὶ Περενδηνοί). *SEG* XXXVIII 1311 B (λατύποι Κουρναιτηνοί). *SEG* XL 1187 (κηπουροὶ Στευνητοί), 1190 (Κατηνῶν κώμη), 1226 (Ζεὺς Ἀβοζηνός).

46. Ὅπως: *IGSK* Bd. 32: Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1987, ἀρ. 5, στ. 2-6: Ἐπρηκῶ θεῶ | Ἀσκληπιῶ | Ἐπιδαυριῶ | Περγαμηῶ |

τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τῶν Φιλίππων.<sup>47</sup>

Ἐκτὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων βρισκόταν ἡ "κώμη Ὀλδηνῶν", ἡ ὁποία ταυτίζεται λόγω τοῦ τόπου εὗρεσης τῆς ἐπιγραφῆς, μὲ τὸν Νέο Σκοπὸ τοῦ Νομοῦ Σερρών.<sup>48</sup> Σπάνια εἶναι ἐπίσης ἀνάλογα εὐρήματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἀνατολικά τοῦ Νέστου.<sup>49</sup>

Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ ἐθνικὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα κωμῶν, οἱ ὁποῖες ἀνῆκαν στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.<sup>50</sup> Δὲν σχηματίζονται ὅλα τὰ ὀνόματα μὲ τὴν κατάληξη -ηνός. Τὸ πρωῒμότερο παράδειγμα εἶναι τὸ ἐθνικὸ "Πολγηνός", τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖται σὲ ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἀπὸ τοὺς Φιλίππους.<sup>51</sup> Ἡ F. Papazoglou ἔχει δώσει μία συνολικὴ εἰκόνα τῶν θέσεων τῶν κωμῶν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, οἱ ὁποῖες ταυτίζονται λόγω τοῦ τόπου εὗρεσης τῶν ἐπιγραφῶν μὲ θέσεις τῶν σύγχρονων νομῶν Καβάλας καὶ Δράμας.<sup>52</sup> Στὴν περιοχὴ τῆς Δράμας ἔχουν βρεθεῖ ἐπιγραφὰς οἱ ὁποῖες διασώζουν τὰ ἑξῆς ἐθωνῶμια, τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν ἰσάριθμα ὀνόματα κωμῶν: Ἰολλίτης (Κουδούνια)<sup>53</sup> Προυπτοσουρηνός (Χωριστή)<sup>54</sup> Scaponerus (Προσωτσάνη)<sup>55</sup> vicani Sc..., Nicaenses, Coreni, Zcambu

---

διώρυγα κατοικοῦντι. *SEG* XXVII 373 (Ἰστρία· Ἀσκληπιὸς Περγαμηνός). Προβλ. τὰ ἐθνικὰ ὀνόματα Ἀβυδηνός, Λαμψακηνός, Κυζικηνός, Ἀμισηνός, Περγαμηνός, Θυατειρηνός.

47. O. P. Pilhofer, *Philippi, I: Die erste christliche Gemeinde Europas* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 87), Tübingen 1995, 52 κέ., 66 κέ. προσφέρει μία πολὺ καλὴ ἐνημέρωση γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ὀρίων τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, διότι ἐξετάζει ὅλες τὶς διατυπωθεῖσες ἀπόψεις (P. Perdrizet, P. Collart, Δ. Λαζαρίδης, F. Papazoglou) καὶ συνοψίζει τὰ συμπεράσματα.

48. Γ. Μπακαλάκης, Ἀρχαῖα εὐρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρών), *AE* 17, 1936, Χρον., 17-19, ἀρ. 10. F. Papazoglou, *Les villes de Macédoine à l' époque romaine* (BCH Suppl. XVI), Paris 1988, 384. M. B. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings*, I. A. Historical and Epigraphic Study (Μελετήματα 22), Athens 1996, 70, 215.

49. Βλ. π.χ. ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κομοτηνῆς τὴν ἀφιέρωση "Διὶ Παισουληνῶ" (ὁ ἀναθέτης ὀνομάζεται Τῆρης Πρόγκλου): Γ. Μπακαλάκης, Ἐθρακικὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Δία. *Θρακικά* 6, 1935, 316 (= Οἶνος Ἰσμαρικός. Τιμητικὸς τόμος Γ. Μπακαλάκη, Α', Θεσσαλονίκη 1990, 33).

50. Βλ. γιὰ τὶς κώμες στὴν χώρα τῶν Φιλίππων P. Collart, *Philippes*, 286 κέ.

51. *SEG* XXXIV 665 (43-42 π.Χ.): Δριωζίγης | Ῥηβουκένιθου Πολγηνιό[ς].

52. F. Papazoglou, *Villes de Macédoine*, 411.

53. P. Perdrizet, *Inscriptions de Philippes. Les Rosalies*, BCH 24, 1900, 317.

54. A. Salač, *Inscriptions de Pangée, de la région Drama-Cavalla et de Philippes*, BCH 47, 1923, 75 κέ., ἀρ. 34.

55. *CIL* III 1, 707.

... (Κοκκινόγεια).<sup>56</sup>

Ἡ ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια εἶναι μία κοινὴ ἀφιέρωση τεσσάρων κωμῶν στὴν Deana Minervia. Οἱ στίχοι 2-3 ἔχουν ὡς ἑξῆς: *vicani Sc[...] | Nicaenses et Coreni et Zcambu [... tectum ae]l]dis* κτλ. Ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν κωμητῶν συνδέονται μὲ τὸν σύνδεσμο *et*, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ σύνδεσμος αὐτὸς πρέπει νὰ προστεθεῖ στὸ τέλος τοῦ στ. 2 μετὰ τὸ ἔθνωνύμιο *Sc-*, ὥστε νὰ συνδέει τὰ δύο ἔθνωνύμια *Sc-* καὶ *Nicaenses*. Ἡ συμπλήρωση τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Sc-* μόνον ὑποθετικὸ χαρακτηριστὴρα εἶναι δυνατόν νὰ ἔχει. Ἔχουν ἤδη προταθεῖ γιὰ τὴν συμπλήρωση αὐτὴν τὰ ἐθνικὰ *Scaponeus* καὶ *Σκιμβέρτιοι*.<sup>57</sup> Ὡστόσο δὲν ἀποκλείονται καὶ ἄλλες συμπληρώσεις. Μολονότι τὸ μῆκος τῶν στίχων δὲν εἶναι γνωστὸ, πρέπει νὰ ὑπάρχει κενὸ ἀρκετῶν γραμμάτων στὴν δεξιὰ πλευρὰ.<sup>58</sup> Ὁ στίχος 3 ἀριθμεῖ μαζὶ μὲ τὴν πολὺ πιθανὴν συμπλήρωση 33 γράμματα, ἐνῶ ὁ στ. 2, 24 γράμματα, παρουσιάζουν δηλαδὴ μία διαφορὰ 9 γραμμάτων. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἐπιτρέπει μία *exempli gratia* συμπλήρωση τοῦ ἑλλειπῶς σωζομένου ὀνόματος *Sc-* ὡς ἑξῆς: *Sc[iazereni et]*. Μὲ τὴν συμπλήρωση αὐτὴ ὁ στ. 2 ἀριθμεῖ 34 γράμματα.

Ἄνεξάρτητα ὁμως ἀπὸ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση στὴν ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια, ἡ ἀφιέρωση αὐτοῦ τοῦ Σκιαζερηνοῦ στὸν Ποσειδῶνα προέρχεται πολὺ πιθανόν ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, τὸ ὁποῖο σήμερα περιλαμβάνεται στὸν Νομὸ Δράμας. Ἄφενὸς ἡ ἐπιγραφή προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας καὶ ἀφετέρου εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἀρκετὲς σύγχρονες θέσεις τοῦ Νομοῦ Δράμας ὀνόματα κωμητῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων. Ἴσως ἡ ἀφιέρωση ἔγινε σὲ ἓνα τοπικὸ ἱερὸ τοῦ Ποσειδῶνα, ἂν καὶ μαρτυρεῖται ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ στοὺς Φιλίππους.<sup>59</sup>

56. A. Salač, *BCH*47, 1923, 64 κέ., ἀρ. 24.

57. A. Salač, *BCH*47, 1923, 65 (Scaporenius). J. Roger, L'enceinte basse de Philippes, *BCH*62, 1938, 40 (Σκιμβέρτιοι).

58. A. Salač, *BCH*47, 1923, 65.

59. P. Ducrey, Des dieux et des sanctuaires à Philippes de Macédoine, στὸ: Comtes et inventaires dans la cité grecque. Actes du colloque international d'épigraphie tenu à Neuchatel du 23 au 26 Septembre 1986 en l'honneur de J. Tréheux (ed. D. Knoepfler), Neuchatel/Genève 1988, 207 II, στ. 9: Ποσειδ[ῶνος]. P. Lemerle, Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1938, *BCH* 62, 1938, 476: Neptuno deo et sacris Dioscuris (ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἀναθέτες ἦταν ναύτης).

*ZUSAMMENFASSUNG*

Die Weihung eines Thrakers an Poseidon in Ost-Makedonien

Im Museum von Drama (Ostmakedonien) wird ein seit 1917 bekanntes Weihrelief für Poseidon aufbewahrt, auf dem unter dem Bild des griechischen Meeresherrn (er steht neben dem Bug eines Schiffes, mit der linken Hand stützt er sich auf den Dreizack, in der rechten hält er einen Delphin; s. Abb. 1), folgende Inschrift seines thrakischen Dedikanten eingemeißelt ist:

Κυρίῳ Ποσειδῶνι Μεστυπαίβης  
 Ἀύλουζένεος Σκιαζερονός εὐ-  
 χὴν ἀνέθηκεν

In seiner diesbezüglichen Mitteilung (*Arch. Deltion* II, 1917, 11) hat sich G. Oikonomou auf eine kurze Beschreibung des Reliefs beschränkt und von der Inschrift nur beiläufig die Anredeform der Weihung ("Κυρίῳ Ποσειδῶνι") erwähnt. Der übrige (und gewiss interessantere) Teil der Inschrift wird zum ersten Mal im vorliegenden Beitrag veröffentlicht.

Nach der Buchstabenform kann die Inschrift in die zweite Hälfte des 1. bzw. die erste Hälfte des 2. Jhs n. Chr. datiert werden. Durch seinen Namen erweist sich der Dedikant vollends als Thraker. Der Eigenname (Μεστυπαίβης) kommt selten, das Patronymikon (Ἀύλουζένεις) dagegen ziemlich häufig vor. Für den in der Inschrift angegebenen Herkunftsort gibt es keinen anderen Beleg. Eine Kome der Sciazereni liesse sich vielleicht in einer von A. Salač (*BCH* 47, 1923, 64 ff., Nr. 24) veröffentlichten (fragmentarisch erhaltenen) Inschrift aus dem Gebiet von Drama vermuten (am Ende der zweiten Zeile könnte man statt dem von Salač angenommenen Ethnikon Scaporeni die Ergänzung Sc[iazareni] vorschlagen). Es spricht einiges dafür, daß die besagte Kome sich in dem Territorium von Philippi defand.

Die Weihung eines Thrakers an den griechischen Meeresherrn Poseidon im makedonischen Binnenland ist zweifellos ein kulturgeschichtlich

interessantes Zeugnis. Ihr Motiv lässt sich nicht ermitteln (die rettende Einwirkung des Gottes bei einer Seereise des Dedicanten wäre das nächstliegende), ihr Aussagewert lässt sich aber nicht bestreiten: Die Verwendung der griechischen Namensform (und Sprache) und insbesondere die Weihung an Poseidon selbst verrät deutlich die Annäherung an die griechische Kultur, für die es bekanntlich auch andere Beispiele gibt.



X. Βελγιάννη Είξ. 1.